

Պորտ ձեռագրերի հնութեան ու հարստութեան մասին առասպելներ էին պատմում ու գիտնականները երազում էին մի օր դոցանով լուսաքանել պատմական շատ դէպքեր, քանի որ գեոևս 1615 թուին հռոմայեցի ճանապարհորդ Pietro Della Valle-ն ձեռագրերի թւում տեսել էր նաև Տիտոս Լիվիոսի ընագիրը։ Սահայն ժամանակի ընթացքում, հետզհետէ և մեծ դժուարութեամբ յիշեալ մատենադարանը այցելած գիտնականներ՝ Տիշէնդորֆ, Բլիտոս, Ուոպէնսկիյ և իտալացի Անտոն Munoz միանգամայն հրաժարւում են՝ չգտնելով ձեռագրերի թւում ոչ մի հնութիւն, ինչպէս նաև Տիտոսի ընագիրը։ Վերջին այցելու Munoz-ը տալով մեզ մատենադարանի նկարագիրը, ի միջի այլոց հաղորդում է մատենադարանում մի քանի դիրք ունեցող թուրքերի հետ ունեցած իւր զրուցատրութիւնը։ Նորա ասելով— թուրքերը մեծ համակրութիւն ունեն գէպի իտալացիք, առաւել ևս գէպի գերմանացիք, իսկ գէպի Ռուսաստանը տածում են ծայրայեղ հակակրութիւն։

Աւելի հետաքրքրելի է մի ուրիշ սիւրպրիզ․ Munoz-ը անհրաժեշտապէս կամենալով լուսանկարել տալ մատենադարանի մի քանի ձեռագրեր և ստիպուած լինելով այդ մասին Սուլթանից նոր իրագէ խնդրել, նա մի օր հետն առնելով հայ լուսանկարիչներ՝ մտնում է մատենադարան և չափազանց զարմանում, նկատելով այդտեղ զինուորների ստուար թիւ և մի քանի պալատական պաշտօնեաներ։ Հէնց սկսում են գործի կենալ թէ չէ, պաշտօնեաներից մէկը մօտենում է և ամենայն յարգանքով ասում՝ «պարոն, ձեզ հետ եկած լուսանկարիչները հայեր են․ Փաշա-էֆէնդին հարցնում է ձեզ՝ ինչո՞ւ էք դուք հայերին ներս բերել Սուլթանի պալատը․ դուք պէտք է անմիջապէս արձակէք նոցա։ Կարող էք հրաւիրել ֆրանսիացի, յոյն, հրեայ լուսանկարիչներ, բայց ոչ երբէք հայ»։ Եւ հայ լուսանկարիչները անմիջապէս հեռացում են պալատից։

ԿԱԹՈՒԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ապրիլի 15-ին գաղտնի Կոնստանդնուպոլիսում եօթ հոգի կարգինալական աստիճան են ստացել․ Իսպանիայի Բուրգոս քաղաքի արքեպիսկոսը, Բելգիայի նախաթոռ արքեպիսկոպոսը, Մադրիդի նախնիոսը, Վենետիկի պատրիարքը, Պալերմոյի և Պիզայի արքեպիսկոպոսները և Փարիզի նախկին նախնիոսը։ Պապը իւր ճառի մէջ խիստ խօսեց ֆրանսիական կոլտուրկամիի դէմ․ նա շատ

հակուած է դէպի ֆրանսիական ժողովուրդը, որի ցաւերն ու տւրախութիւնները իւրն է համարում. բայց ֆրանսիական կառավարութիւնը կամայական կերպով ոչնչացրեց կոնկորդատը, ուր որոշուած էր ֆրանսիայի և չեոսլոն յարաբերութիւնները նապոլէոն մեծի օրերից և աշխատում է իւր հպատակները սրտից հանել իրօնական կայծի վերջին նշոյլները, որբապղծում է մասնաւոր և ընդհանուր սեպհականութիւնը, ամբաստանում է ֆրանսիական եպիսկոպոսութիւնն ու հոգևորականութիւնը, աշխատում է նորա դէպի սուրբ աթոռը տածած հաւատարմութիւնը խախտել, ակնյայտի սխալ եզրահայտութիւններով ամբաստանում է պապին, որպէս թէ նա ժողովրդական կառավարութեան դէմ է, այն ինչ ինքը յարգանքով է վերաբերւում: Բայց ուրախ է պապը, որ շնայելով թշնամիների գործ դրած խորամանկ միջոցներին, ֆրանսիական ամբողջ եպիսկոպոսութեան և հոգևորականութեան մէջ համերաշխութիւն է իշխում և ժողովուրդը հաւատարմութեան ապացոյցներ տալիս:

Իսկ Ապրիլի 18-ին նոր կարգինալներին կարմիր գլխարկ տալու ժամանակ, պապը դատապարտեց նոր բեփօրմ-կաթոլիկութիւնը: Այս շարժումը պապի կարծիքով եկեղեցու համար աւելի վտանգաւոր է, քան ֆրանսիայի դէպքերը: «Ուսովորարները նրանք են, որոնք սխալ ձևերի տակ մեծ մոլորութիւններ են տարածում դաւանութեան զարգացման մասին և դարձ են քարոզում դէպի մաքուրը, պարզը, դարձ անտուածաբանական մեկնութիւններէից, ժողովների վճիռներից դէպի մաքուր աւետարանը, աղատութիւն եկեղեցու խնամակալութիւնից, բայց ոչ այն ձևով, որ բոլորովին հերքեն այն և արտաքսուին, և ոչ էլ ընդունում են, ինչպէս պէտք է. վերջապէս համակերպութիւն են քարոզում ժամանակի ուղղութիւններին և պահանջներին ամէն բանի մէջ, սէր են քարոզում առանց հաւատի, որ շատ նուրբ է անհաւատների համար, բայց մի և նոյն ժամանակ յաւիտենական կորոտեան ճանապարհն է հարթում ամէնքի համար: «Այս նոր շարժումը, թէև հերետիկոսութիւն չէ, բայց հերետիկոսութեան սաղմն ու թոյնը իւր մէջ է կրում»: «Սրանք նոր տեսակի հերետիկոսներ են, որոնք Ս. Գրքի ներշնչման վարդապետութիւնը չեն ընդունում հաւատոյ վերաբերեալ ամէն ճշմարտութեան հաստատուն աղբիւր, այլ հաստատակ դիրք»: Ս. Գրքի ներշնչման դադափարը համարեա նոյնացնում են բանաստեղծական ներշնչման հետ: Այս և սոցա նման մոլորութիւններ են քարոզում նրանք: Պապը յոյս ունի եպիսկոպոսները օգնութեան վերայ, թէ նորա կաշխատանք գեկուցանեջ հռովմի կոնգրեգացիոնին, հարկաւոր դէպքում իրենք էլ կարող

են դատապարտել, և օժանդակ կլինին պապին «կառավարելու եկեղեցին, մաքառելու մուրթութիւնների գէմ, պաշտպանելու ճշմարտութիւնը մինչև մահ»:

Դոմինիկեան կարգի գեներալին ուղղած մի ուրիշ գրութեամբ մատնացոյց է անում պապը Թովմաս Ագուլինացու վերայ՝ որպէս աստուածաբանական գիտութեան նախադադափարի վերայ. նրա հետևողութեամբ Դոմինիկեանները պէտք է մշակեն աստուածաբանական գիտութիւնները ու դաւանաբանութիւնը յատկապէս և մաքառեն նոր ուղղութիւնների մուրթութիւնների գէմ:

Բարեփոխութեան բարեկամ կաթողիկոսների պարբերական հրատարակութիւններն ու գրքերը պապի ցանկութեան համեմատ կարգիւնալների, եպիսկոպոսների ինքեքս կոնգրեգացիոնի կողմից նկատողութեան են ենթարկւում կամ արգելւում:

Ներկայ տարու յուլիոսի 17-ին հրատարակուեց վաղուց սպասուող պապի նոր սիլլաբուսը, որ կազմում է հռոմէական եկեղեցու այժմեան ամենախոշոր եղելութիւնը: Իսկապէս այս սիլլաբուսը պէտք է ի լոյս հանուէր միմիայն օգոստոս ամսում պապի շրջաբերականի հետ միասին, բայց, ինչպէս երևում է, վերջերս հռոմէական եկեղեցու մէջ սկսուած (յատկապէս Գերմանիայում) գործնական և կրօնական ազատ շարժումը ստիպել է պապին շտապել և հրատարակել եղածը: Բարեպաշտ Պիոս X-ը, ինչպէս Ֆրանսիական նոր օրէնքի (եկեղեցու և պետութեան բաժ.) առթիւ արձակած շրջաբերականից առաջ, այժմ ևս պատուիրեց նախ քան շրջաբերականի հրատարակումը աղօթել եկեղեցում և վարդապետում, ուր նորան աղօթքի ժամանակ, ինչպէս ասում են, երևում է տեոիլք (Աստուածամայրը—Madonna del Carmine) և աւելի ևս ամրապնդում իւր նոր որոշման մէջ:

Նոր սիլլաբուսը նշում է «Ժամանակի «գլխաւոր մուրթութիւնները» 65 յօդուածներով, որոնք են՝ եկեղեցու հեղինակութեան վարդապետութիւն (1—4), մուրթութիւնների որոշումն (5—8), սուրբ գրքերի ներշնչման վարդապետութիւնը (9—12), նոր կտակարանի ծաղման պատմութիւնն ու էութիւնը, մասնաւորապէս Յովհաննու աւետարանից սկսած (13—19), յայտնութիւնն ու եկեղեցու վարդապետութիւնը այդ առթիւ (20—25), դաւանանքների էութիւնը (26), Քրիստոսի աստուածութիւնը (27—35), նորա յարութիւնը (36—37) և խաչելութիւնը (38), խորհուրդների ծագումը (39—51), եկեղեցու